

Το έργο της Μονάδας «Από το Χθες στο Σήμερα»⁷

Μαρία Σταθάκη, Νοσηλεύτρια Ψυχικής Υγείας MSc, Μονάδα Οικογενειακής Θεραπείας, Πολυδύναμη Νοσηλευτική Μονάδα Ψυχικής Υγείας Αττικής

Η παρουσίαση περιλαμβάνει αρχικά μια συνοπτική ιστορική αναδρομή στο έργο των 30 χρόνων λειτουργίας της Μονάδας, μιας ιστορίας, απόλυτα συνυφασμένης με την πορεία των ιδρυτών της και, εν συνεχεία, ολοκληρώνεται με την αποτύπωση του έργου της Μονάδας μέσα από την καταγραφή στατιστικών δεδομένων, τα οποία αντλήθηκαν από το αρχείο της Μονάδας.

Ιστορική Αναδρομή

Το όραμα των ιδρυτών της Μονάδας άρχισε να υλοποιείται τον Σεπτέμβριο του 1994, όπου και επισήμως ξεκινάει η λειτουργία της, ως μια ειδική εξωνοσοκομειακή δομή του Ψ.Ν.Α.. Η Μονάδα Οικογενειακής Θεραπείας αποτελεί την πρώτη μονάδα, στα πλαίσια του ΕΣΥ, η οποία **ΔΕΝ** είναι **τομεοποιημένη**, δεν έχει οριοθετημένη περιοχή ευθύνης. Η Μονάδα από την ίδρυση της μέχρι και σήμερα στεγάζεται στην οδό Ελλανίκου 3, στο Παγκράτι. Το προσωπικό αρχικά αποτελείτο από τους ιδρυτές της μονάδας, ψυχιάτρους, την κ.

⁷ Το παρόν κείμενο βασίζεται σε μια παρουσίαση σε ημερίδα που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2024 για τον εορτασμό των 30 χρόνων λειτουργίας της Μονάδας Οικογενειακής Θεραπείας του Ψ.Ν.Α και, παράλληλα, τον αποχαιρετισμό των ιδρυτών της μονάδας σε μια επετειακή εκδήλωση.

Χαραλαμπάκη και τον κ. Κωτσίδα, ως επιστημονικά υπευθύνους, και την κ. Γκόκα νοσηλεύτρια, που είχε την οργανωτική και γραμματειακή κάλυψη της Μονάδας, καθώς και εθελοντικά μέλη, προερχόμενα από τις εκπαιδευτικές της ομάδες. Ταυτόχρονα με την ίδρυσή της τέθηκαν και οι στόχοι της Μονάδας, που ήταν η παροχή θεραπευτικού, εκπαιδευτικού και επιστημονικού έργου.

Το **θεραπευτικό της έργο** είναι η παροχή φροντίδας, πρωτίστως σε οικογένειες νοσηλευόμενων του Ψ.Ν.Α., ώστε να επέλθει βελτίωση στις ενδοοικογενειακές τους σχέσεις και να αποφευχθεί τυχόν υποτροπή και, εν συνεχεία, να δέχεται οικογένειες από την κοινότητα, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην πρόληψη, θεραπεία ή αποκατάσταση ψυχικών διαταραχών. Η Μονάδα, από την έναρξή της μέχρι και σήμερα, παρέχει ατομική, ομαδική συστημική θεραπεία, θεραπεία ζεύγους, οικογένειας και συμβουλευτική. Στη Μονάδα απευθύνονται αυτοβούλως άτομα και οικογένειες, που έχουν κίνητρο και επιθυμία για ψυχοθεραπεία. Ηπρώτη επαφή γίνεται τηλεφωνικά (intake), αναφέροντας το πρόβλημα και το αίτημα τους. Το προσωπικό της Μονάδας, σήμερα, αποτελείται από 2 Ψυχιάτρους, 1 Ψυχολόγο, 2 Κοινωνικούς Λειτουργούς, 2 Νοσηλεύτριες, 1 Διοικητικό υπάλληλο.

Σχετικά με το **Εκπαιδευτικό της έργο**, αναπόσπαστο μέρος της Μονάδας είναι η διεξαγωγή εκπαιδευτικού προγράμματος με τίτλο «Συστημική Ψυχοθεραπεία». Η Μονάδα έχει αναγνωριστεί από το 2001 ως Ειδικό Εκπαιδευτικό Κέντρο από την Ευρωπαϊκή Ένωση Θεραπείας Οικογένειας (EFTA- TIC) και ακολουθεί τις προδιαγραφές εκπαίδευσης που ορίζει η EFTA. Επίσης, η Μονάδα στα πλαίσια του εκπαιδευτικού της έργου, υποστηρίζει την πρακτική άσκηση φοιτητών της ψυχολογίας και μεταπτυχιακών φοιτητών όπως και νοσηλευτών, κατά τη διάρκεια απόκτησης της ειδικότητας ψυχικής υγείας.

Το εκπαιδευτικό της πρόγραμμα απευθύνεται σε επαγγελματίες ψυχικής υγείας του δημόσιου και ευρύτερου τομέα, και έχει δωρεάν χαρακτήρα. Το πρώτο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ξεκίνησε το 1994, με διάρκεια 3 έτη και σύνολο περίπου 150 διδακτικών ωρών. Ο αριθμός των συμμετεχόντων ήταν 15 άτομα, όσες και οι αιτήσεις. Από το 2001 ξεκίνησε και η ομάδα εποπτείας (διάρκειας 1-2 ετών με σύνολο 50 ώρες ανά έτος). Το πρόγραμμα συνεχίζεται μέχρι και σήμερα, η διάρκεια του οποίου είναι 4 έτη και απαιτείται η συμπλήρωση 600 διδακτικών ωρών (ενσωμάτωση της εποπτείας στο βασικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα), ακολουθώντας τις προδιαγραφές που ορίζει η EFTA-TIC. Το 2023 ξεκίνησε η 27^η ομάδα με 21 συμμετέχοντες από συνολικά 284 αιτήσεις (Πίνακας 1.)

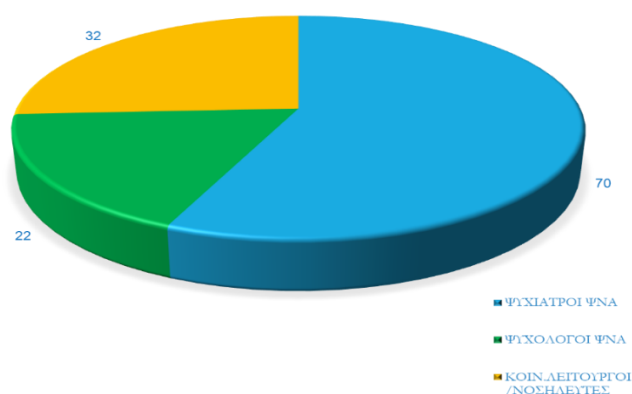
Πίνακας 1. Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Συστημικής Ψυχοθεραπείας

ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΩΡΕΣ	ΣΥΜ/ΝΤΕΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΑΙΤΗΣΕΩΝ
1994 (1 ^η Ομάδα)	3 Έτη	150	15	15

2023 (27 ^η Ομάδα)	4 Έτη	600	21	284
------------------------------	-------	-----	----	-----

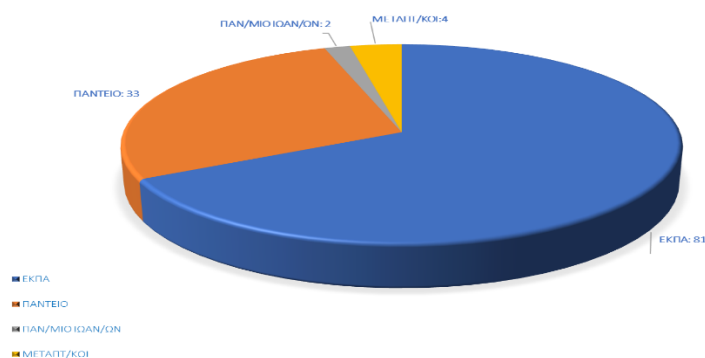
Το σύνολο των εκπαιδευόμενων όλων των ετών ανέρχεται σε **547**. Στο Διάγραμμα 1, παρουσιάζεται το σύνολο των εργαζόμενων του ΨΝΑ που εκπαιδεύτηκαν στη Μονάδα οι οποίοι είναι **124**. Από αυτούς, οι 70 είναι ψυχίατροι, οι 22 ψυχολόγοι και οι 32 κοινωνικοί λειτουργοί- νοσηλευτές και λοιπές ειδικότητες.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΙ - ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ Ψ.Ν.Α

Διάγραμμα 1. Εκπαιδευόμενοι Εργαζόμενοι ΨΝΑ

Στο ακόλουθο Διάγραμμα 2, παρουσιάζεται το σύνολο των εκπαιδευόμενων φοιτητών ψυχολογίας και μεταπτυχιακών φοιτητών, που φτάνει τους **120**. Από αυτούς οι 81 προέρχονται από το ΕΚΠΑ, οι 33 από το Πάντειο Πανεπιστήμιο και οι 4 είναι μεταπτυχιακοί φοιτητές.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Διάγραμμα 2. Εκπαιδευόμενοι Φοιτητές Ψυχολογίας

Στα πλαίσια του **επιστημονικού της έργου**, η Μονάδα έχει διοργανώσει από το 1994 έως σήμερα 14 ημερίδες και workshops. Η 1^η ημερίδα διοργανώθηκε το 1995, με θέμα «Η Οικογενειακή Θεραπεία Σήμερα» με επίσημο προσκεκλημένο ομιλητή τον Mony Elkaïm. Στον ίδιο χώρο, διεξήχθη και η 14^η ημερίδα για τον εορτασμό των 30 χρόνων λειτουργίας της. Πέραν των ημερίδων, μέλη της Μονάδας έχουν μεταφράσει και επιμεληθεί την έκδοση του κλασικού έργου του M.Bowen «Τρίγωνα στην Οικογένεια». Επίσης, εκδόθηκε το βιβλίο του Watzlawick «Η Ανθρώπινη Επικοινωνία» την επιμέλεια του οποίου είχε αναλάβει η κ. Χαραλαμπίκη. Ακολούθησε η έκδοση του βιβλίου «Αναμνήσεις και Αναστοχασμοί», το περιεχόμενο του οποίου αποτέλεσε υλικό της ημερίδας που διοργανώθηκε το 2017 με τίτλο «20+3 χρόνια: Τι παραμένει, τι άλλαξε» και πρόσφατα επανεκδόθηκε. Τέλος, μέλη της Μονάδας συμμετέχουν στη συντακτική επιτροπή του περιοδικού «Μετάλογος» και του ηλεκτρονικού περιοδικού της Ε.Ε.Σ.ΣΚΕ.Ψ.Ο «Συστημική Σκέψη και Ψυχοθεραπεία»..

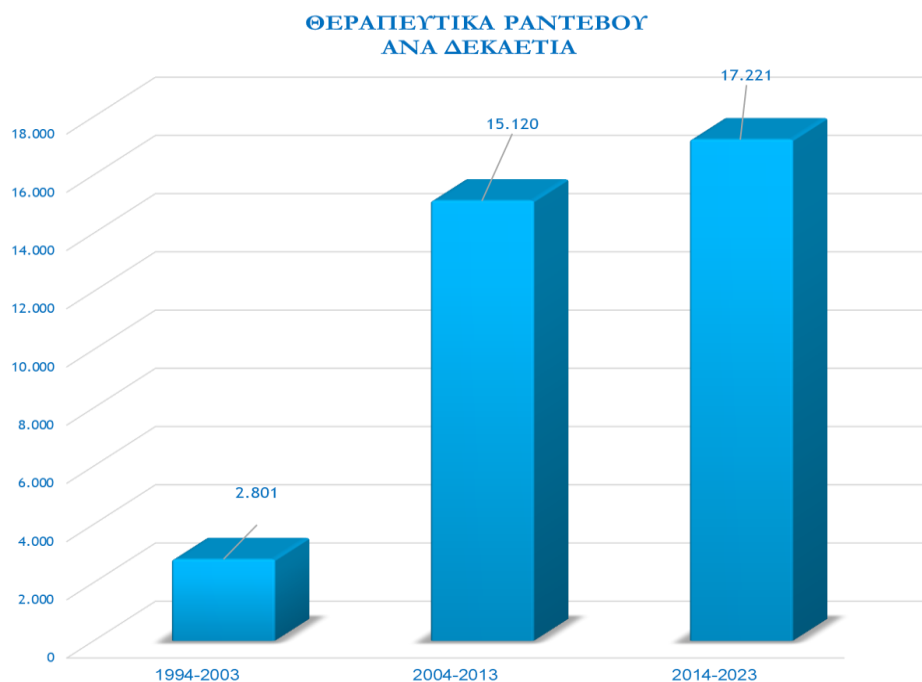
Στατιστικά Δεδομένα

Η αριθμητική αποτύπωση του έργου της Μονάδας έγινε μέσω στατιστικών δεδομένων, που συλλέχθηκαν από το αρχείο της Μονάδας και περιλαμβάνει την ημερήσια καταγραφή των θεραπευτικών συνεδριών και την καταγραφή των τηλεφωνικών παραπομπών (intake), (Πίνακας. 2).

Πίνακας 2 Καταγραφή Στατιστικών Δεδομένων

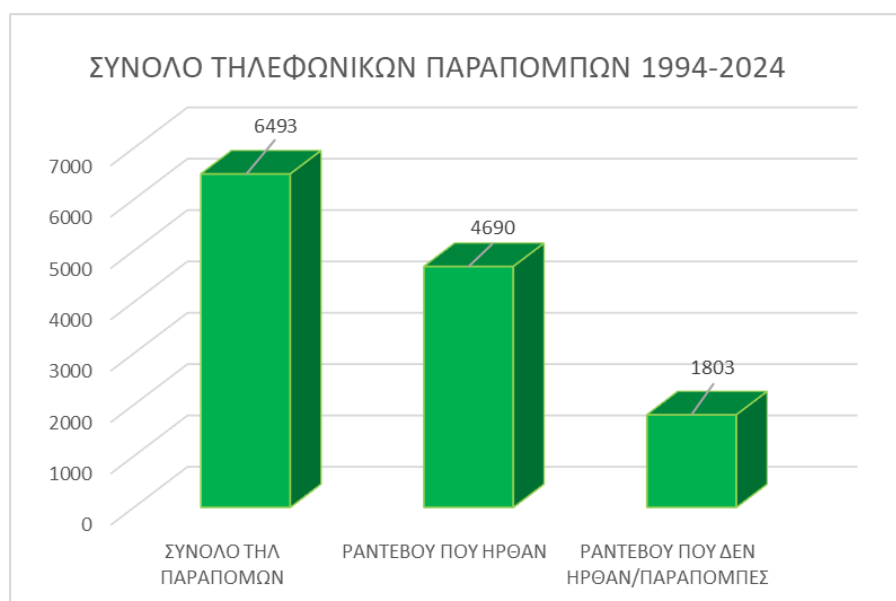
Ημερήσια Καταγραφή Θεραπευτικών Συνεδριών.	Καταγραφή τηλεφωνικών παραπομπών (intake).
Είδος Θεραπείας / Θεραπευτής	Φορέας Παραπομπής
Παλιό / Νέο Ραντεβού	Πρόβλημα
Φύλο / Ηλικία / Επάγγελμα	Αίτημα
Αριθμός Ατόμων	
Αριθμός Συνεδριών	

Βάσει αυτών των καταγραφών, στο Διάγραμμα 3. παρουσιάζεται το σύνολο των συνεδριών που πραγματοποιήθηκαν στη Μονάδα, από την έναρξή της μέχρι και σήμερα, ομαδοποιημένες ανά δεκαετία. Στην 1η δεκαετία, (1994-2003) πραγματοποιήθηκαν 2.801 συνεδρίες, στην 2η δεκαετία (2004-2013), 15.120 και στην δεκαετία 2014- 2023, 17.221. Το σύνολο αυτών είναι **35.142 συνεδρίες**.

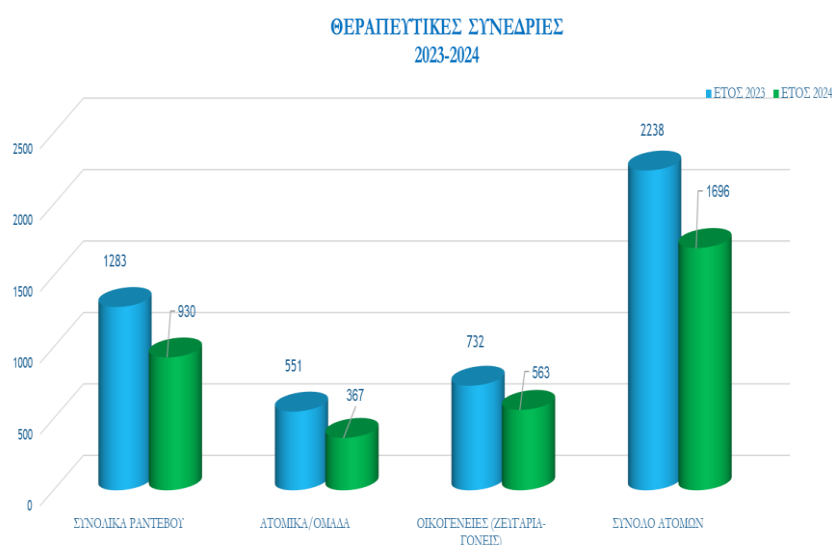
Διάγραμμα 3. Θεραπευτικά Ραντεβού ανά Δεκαετία

Όσον αφορά το σύνολο των τηλεφωνικών παραπομπών, από την έναρξή της μέχρι σήμερα, έχουν καταγραφεί **6.493 παραπομπές** από τις οποίες οι 4.690 προσήλθαν στη Μονάδα για συνεδρία, ενώ οι 1.803, είτε ακύρωσαν/δεν προσήλθαν, είτε παραπέμφθηκαν σε άλλον φορέα (Διάγραμμα. 4).

Διάγραμμα 4. Σύνολο Τηλεφωνικών Παραπομπών 1994-2024

Αναλυτικότερα, στο Διάγραμμα 5 παρουσιάζονται συγκριτικά δεδομένα σχετικά με το σύνολο των θεραπευτικών συνεδριών που πραγματοποιήθηκαν για το 2023-2024. Το 2023 πραγματοποιήθηκαν 1.283 συνεδρίες, από αυτές οι 551 ήταν ατομικές και 732 οικογενειών και ζεύγους. Το 2024 (μέχρι 9/2024), έγιναν 930 συνεδρίες, από τις οποίες οι 367 ατομικές και οι 563 οικογενειακές ή ζεύγους. Το σύνολο των ατόμων που ήρθαν για θεραπεία το 2023 ήταν 2.238 και για το 2024 1.696 άτομα.

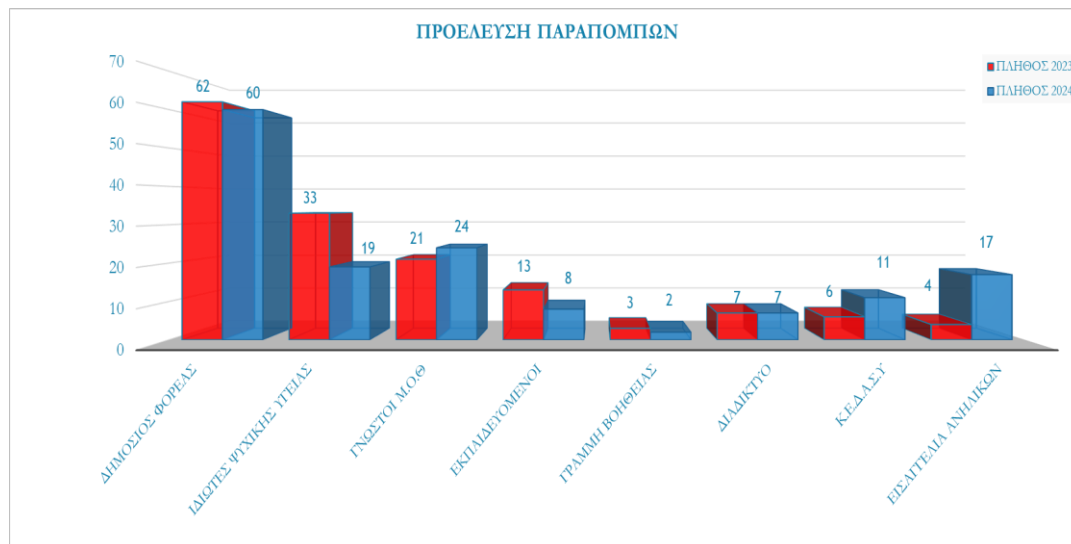
Διάγραμμα 5. Θεραπευτικές Συνεδρίες 2023- 2024

Το σύνολο των νέων τηλεφωνικών παραπομπών, όσοι δηλ. επικοινωνήσαν για πρώτη φορά με τη Μονάδα, για το έτος 2023 ήταν 149. Αντίστοιχα, για το έτος 2024 (μέχρι και τον 9/24) ήταν 147. Αναλυτικά, στο Διάγραμμα 6, παρουσιάζονται τα είδη θεραπείας που πραγματοποιήθηκαν, στο οποίο προκύπτει ότι η οικογενειακή θεραπεία είχε τη μεγαλύτερη συχνότητα.

Διάγραμμα 6. Είδος Θεραπείας 2023-2024

Αναφορικά με την προέλευση των παραπομπών παρατηρείται αύξηση των παραπομπών από δημόσιους φορείς και, κυρίως, από τα ΚΕΔΑΣΥ και την Εισαγγελία Ανηλίκων, όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 7.

Διάγραμμα 7. Προέλευση Παραπομπών

Τέλος, στο Διάγραμμα 8, παρουσιάζεται το αναφερόμενο πρόβλημα κατά την τηλεφωνική επικοινωνία. Το μεγαλύτερο πλήθος συγκεντρώνει η κατηγορία «ενδοοικογενειακές σχέσεις». Πρόκειται για οικογένειες, ζεύγη ή γονείς που αντιμετωπίζουν δυσκολίες σε κάποιο στάδιο του κύκλου ζωής τους. Αυτό που, ίσως, θα είχε ενδιαφέρον να σημειωθεί είναι η αυξητική τάση που παρατηρείται, στην κατηγορία συγκρουσιακές σχέσεις. Φαίνεται ότι στα ζευγάρια και στις οικογένειες κυριαρχεί έντονη επιθετικότητα και συγκρουσιακό περιβάλλον. Επίσης, είναι σημαντικό να αναφερθεί η αλλαγή που παρατηρείται στο σύμπτωμα που παρουσιάζουν πλέον τα παιδιά σε σχέση με το παρελθόν. Πέραν, λοιπόν, των ψυχιατρικών διαταραχών και διαταραχών πρόσληψης τροφής, αναφέρονται αρκετοί αυτοτραυματισμοί και, σε κάποιες περιπτώσεις, σχολική άρνηση, επιθετικότητα και δυσφορία φύλου. Ένα άλλο εύρημα αφορά την αύξηση των διαγνώσεων σε παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες, γεγονός που οδηγεί τους γονείς στην αναζήτηση πλαισίων για ψυχοεκπαίδευση και συμβουλευτική.

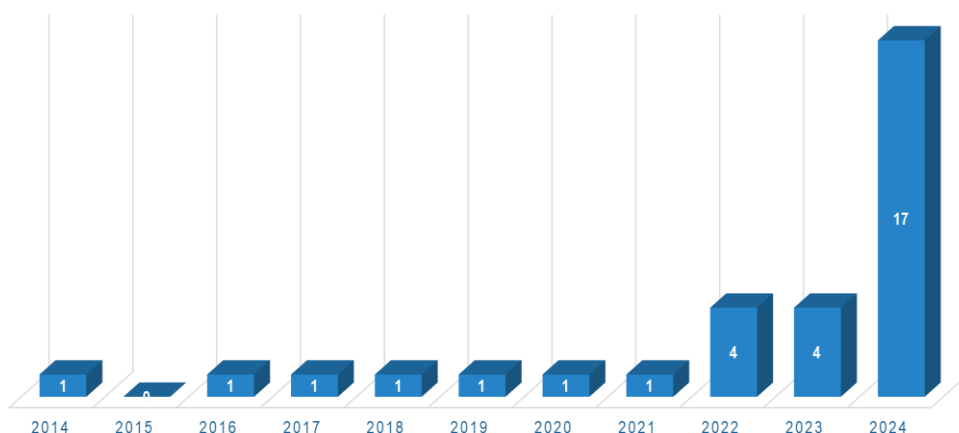

Διάγραμμα 8. Αναφερόμενο Πρόβλημα

Το τελευταίο μέρος των στατιστικών στοιχείων, αναφέρεται σε μία νέα κατηγορία παραπομπών που προέρχονται από την εισαγγελία ανηλίκων με αίτημα την παροχή οικογενειακής θεραπείας σε οικογένειες που βρίσκονται σε δικαστική διαμάχη με αλληπάλληλες μηνύσεις, μετά από διαζύγιο ή κατά τη διαδικασία απόκτησής αυτού. Οι σχέσεις τους είναι συγκρουσιακές και χαρακτηρίζονται από αντιπαλότητα, εκδικητική συμπεριφορά και αδυναμία εκπλήρωσης του γονικού τους ρόλου.

Κατά την επεξεργασία των στατιστικών δεδομένων, σχετικά με τις εισαγγελικές παραπομπές, διαπιστώθηκε ότι η 1^η εισαγγελική παραπομπή καταγράφηκε το 2014, η ίδια συχνότητα παρέμεινε μέχρι και το 2021. Για τα έτη 2022-2023 παρατηρείται μια αυξητική τάση, με 4 παραπομπές, ενώ το 2024 (έως 9/24), παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση με 17 παραπομπές (Διάγραμμα 9).

ΕΙΣΑΓΓ. ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Διάγραμμα 9. Εισαγγελικές Παραπομπές

Όσον αφορά στις συνεδρίες που πραγματοποιήθηκαν, το 2017 μία οικογένεια ολοκλήρωσε με 15 συνεδρίες, Το 2022 και 2023 έγιναν 30 και 25 συνεδρίες, αντίστοιχα, ενώ το 2024 έγιναν μόνο 5 συνεδρίες (Διάγραμμα 10).

Διάγραμμα 10. Συνεδρίες Εισαγγελικών Παραπομπών

Συγκρίνοντας τα Διαγράμματα 9 και 10, παρατηρούμε ότι το 2022 και 2023 έγιναν 4 παραπομπές και πραγματοποιήθηκαν 30 και 25 συνεδρίες, αντίστοιχα, ενώ το 2024, αν και αυξήθηκαν οι παραπομπές, 17 στο σύνολό τους, 5 από αυτές προσήλθαν και πραγματοποίησαν συνολικά μόνο 5 συνεδρίες. Από τις υπόλοιπες 12, κάποιοι έκαναν μια πρώτη τηλεφωνική επαφή με τη Μονάδα αλλά δεν προσήλθαν ποτέ, κάποιοι δεν επικοινωνήσαν καθόλου και, τέλος, σε κάποιες περιπτώσεις επικοινωνήσε μόνο η μία πλευρά, αναφέροντας πως δεν υπάρχει καμία επικοινωνία με το άλλο μέλος.

Αν θέλαμε να περιγράψουμε το προφίλ αυτών των οικογενειών, θα λέγαμε ότι:

- Το αίτημα για θεραπευτική παρέμβαση προέρχεται από την εισαγγελία ή την εκάστοτε κοινωνική υπηρεσία και όχι αυτόβουλα από τους ιδίους.
- Κίνητρό τους είναι η εξασφάλιση τυπικών εγγράφων (βεβαίωση παρακολούθησης συνεδριών) για δικαστική χρήση με στόχο τη διαιώνιση της δικαστικής αντιδικίας και όχι σύμπνοιας ως προς την εκπλήρωση του γονικού τους ρόλου.
- Χρήση διαφόρων υπηρεσιών, όπως αστυνομία, εισαγγελία, κοινωνικές υπηρεσίες, φορείς ψυχικής υγείας κ.λπ.
- Εμπλοκή δικηγόρων κατά τη θεραπευτική διαδικασία, για παράδειγμα σε αίτημα της εισαγγελίας για οικογενειακή θεραπεία, την πρώτη επαφή με τη Μονάδα επιχειρεί ο δικηγόρος και όχι ο άμεσα ενδιαφερόμενος.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, τις αλλαγές που παρατηρήθηκαν στη Μονάδα κατά την πορεία αυτών των χρόνων, **από το χθες στο σήμερα**, διαπιστώνουμε ότι παρόλο που το κυρίαρχο αίτημα των οικογενειών παραμένει το ίδιο, δηλαδή η βελτίωση των ενδοοικογενειακών σχέσεων, φαίνεται να αλλάζει η δυναμική των προβλημάτων τους, είναι πιο σύνθετα, πολύπλοκα και μερικές φορές αδιέξοδα. Αυτό που προκύπτει (βάσει των στατιστικών στοιχείων της Μονάδας) είναι ότι εντός των οικογενειών κυριαρχεί έντονο συγκρουσιακό περιβάλλον και αυξημένη επιθετικότητα, γεγονός που επιφέρει αποξένωση και εχθρότητα στο σύστημα της οικογένειας. Τίθεται το ερώτημα κατά πόσο αυτή η κλιμακούμενη επιθετικότητα θα μπορούσε να συσχετιστεί με την παρατηρούμενη αύξηση των εισαγγελικών παραπομπών. Ένας μεγάλος αριθμός οικογενειών παραπέμπονται στη Μονάδα από την Εισαγγελία για παροχή οικογενειακής θεραπείας λόγω έντονων αντιπαραθέσεων, με δικαστικές διαμάχες και αλληπάλληλες μηνύσεις, γεγονός που δεν τους επιτρέπει να εκπληρώσουν τον γονικό τους ρόλο, με επώδυνες συνέπειες στην ψυχοσύνθεση των παιδιών τους.

Γενικότερα, οι δυσλειτουργικές σχέσεις μέσα στο οικογενειακό σύστημα πιθανόν να σχετίζονται και με την εμφάνιση νέων συμπτωμάτων που παρουσιάζουν πλέον τα παιδιά. Πέραν των ψυχιατρικών διαταραχών και διαταραχών πρόσληψης τροφής, παρατηρείται αύξηση στους αυτοτραυματισμούς, την επιθετικότητα, τη σχολική άρνηση και τη δυσφορία φύλου.

Ο ρόλος, λοιπόν, της οικογενειακής θεραπείας σε αυτές τις δυσλειτουργικές οικογένειες είναι να δημιουργήσει έναν «ψυχικό» χώρο, όπου όλη αυτή η επιθετικότητα να μετατραπεί σε λόγο, γεγονός που θα επιτρέψει στην κάθε οικογένεια να υιοθετήσει νέους τρόπους συναλλαγής και να συν-κατασκευάσει τη νέα της πραγματικότητα.

Κλείνοντας, λοιπόν, θα λέγαμε ότι η επετειακή αυτή ημερίδα ήταν μια ιστορική υπενθύμιση του έργου της Μονάδας. Όπως σε κάθε οικογένεια είναι σημαντική η ιστορία της για να κατανοήσει το «**σήμερα μέσα από το χθες**», έτσι και για την «οικογένεια» της Μονάδας είναι σημαντικό, μέσα από μια τέτοια επετειακή συνάντηση, να μιλήσει για την ιστορία της, από που ξεκίνησε και σε πια φάση του κύκλου ζωής της βρίσκεται. Ίσως και η Μονάδα να ζει το δικό της «leaving home», στη δική της περίπτωση, όμως, οι γονείς (ιδρυτές) φεύγουν από το σπίτι (Μονάδα) και καλούνται τα υπόλοιπα μέλη να επαναδιαπραγματευθούν νέους ρόλους και να ανακαλύψουν νέους τρόπους σχετίζεσθαι στο «οικογενειακό» τους σύστημα, διατηρώντας, όμως, τις βασικές αξίες και το όραμα των ιδρυτών τους, το «αυθεντικό νοιάξιμο», την αποδοχή του διαφορετικού και το καλωσόρισμα του καινοτόμου, ευελπιστώντας να παραμείνει μια συλλογική προσπάθεια συν-δημιουργίας και συν-εξέλιξης.

Το να αποτελείς, λοιπόν, μέρος μιας ιστορίας σημαίνει προσωπική συμμετοχή, αλλά και δέσμευση για τη συνέχειά της.